

Темпорологија Светог Петра Цетињског

Свети Петар Цетињски (1748 – 1830). Његов животопис је опште познат у читавом православном свету, па и преко граница тог духовног света чули су за име овога свеца, за име које се литургијски помиње у сабору српских светитеља и просветитеља. Ипак, свакако да је неопходно упознати се и са писаним делом овог великог српског просветитеља и црквеног учитеља. А његово писано дело толико је импозантно да завређује да се проучава, ако не у свим, а оно бар у свим српским школама и на свим духовним училиштима. На жалост, писаног дела Светог Петра Цетињског нема у школама и врло ретко се проучава. То чине само изузетни појединци који се труда бар на видело да изађе духовно – стваралачко дело овог српског и општеправославног просветитеља.

Скромност и смерност овог светитеља и учитеља више је него значајна за наше схватање и за проучавање његовог лика и дела. На пример, он овако пише, забринут за судбину свога синовца – будућег митрополита цетињског и епископа скендеријског, сведочећи своју смерност, али и високоученост:

"... Ја жељах прејемника мојега након себе оставит наукама просвјешчена, којих ја нијесам имао, али к мојеј великој жалости не имах у тому среће. Ваља да је у судбоју опредјелно што би вазда у Црну Гору верху духовних и верху мирских сљепота царствовала. Има јошт синовацах у мене, а особљиво један који је стајао годишче и по данах код јеромонаха Јосифа Троповића на Топлу. Зна нешто читати, види се пријатне физиономије и добре нарави, но ево моје жалости што нијесам у состојаније да га пошаљем и содржим у које училишче у Русији и што не смијем ову милост и височајшаго двора просити. Знам да за науку треба млађи, но како сам ја остарио, не би млађи приспјео годишчима за много времена да буде мојим прејемником. А Бог зна хоћу ли ја и ово писменце свершит у животу..."¹

Из овог писма јасно и очигледно зраче скромност и смерност, иако у последњим редовима он открива своју високоученост, али његова старост не дозвољава му да се посвети поучавању и просвећивању свога синовца. Порука овог текста јесте да покаже да се ради о једној високоученој личности која је исконструисала и једну своју теорију времена.

Свети Петар Цетињски био је учитељ свог синовца и наследника Светог Петра Ловећенског Тајновидца, највећег српског поете, али и узвишеног божанског философа и богодарованог научника. "За науку треба млађи", речи су самог Петра Цетињског, као да је пророчки пренадзначио, и кроз ово писмо, долазак свог великог потомка. Видећемо да је и он био ништа мање славни

---

¹ СВЕТИ ПЕТАР ЦЕТИЊСКИ: **ИЗМЕЂУ МОЛИТВЕ И КЛЕТВЕ** – САБРАНА ДЈЕЛА (Послнице, Писма, Пјесме, Стега, Законик, Историја и Тестамент), СВЕТИГОРА, Цетиње 2015., стр. 140

предак свог потомка. Свети Петар Цетињски је био она врста особе која је у свему правила одређена свеуједињавања, па је то чинио и на пољу науке, а то сведочи и његово писмо Доситеју Обрадовићу:

"Благородни господин Доситеј Обрадович,

Примио сам с пуним удоволствијем Ваше почтено писмо, такођер и ново напечатане у нашем језику књиге от љубави Ваше к мени послане, на које чувствително благодарећи Вам сердачно желим што би у нашем драгом роду свеђер више таквих људеј било, који би своји дарованија и труди по примјеру Вашему и с таквијем усрдијем, како и Ви, љубезњејшиј мње Обрадович, на просвјасвјешченије својеј нацији посвјешчавали.

Јесам Вашегла блатородија покорни слуга черногоских митрополит и ордена св. Александра Невскога кавалер.

ПЕТР ПЕТРОВИЧ ЊЕГОШ с. р.

На Стањевиће, 23. окт. 1805. П. п.

Драго ми је што Ви имадете једнога младића достојнога себи наследника, а ја се трудим, да и овдје буде заведена малена школа. Молим, не прихватајте се на другу страну до полученији другога мојега писма."²

И овде је на снази Петрова скромност и смерност и он наступа као један духовни ујединитељ, а не као разоритељ, као што је то био случај међу грчким ученим људима, где је сукоб клира и световне интелигенције постао борба на живот и смрт, подела на добре и зле. Тако су у Грчкој клирици дочекали на нож Кораиса и неке његове реформаторске подухвате. Није ни Доситеј свуда наишао на разумевање, пример за то је митрополит Стефан Стратимировић, али то није био случај када је у питању митрополит Петар Цетињски. Он је хтео свеуједињење свих духовних и телесних сила српског народа. Зато је кроз себе хтео да обједини свештену и световну интелигенцију, свештено и световно учењаштво. И то је значај овог његовог писма послатог Доситеју Обрадовићу.

Темпорологија – теорија времена, ремеслов који је духовно изаткао Свети Петар Цетињски пословично стаје у неколико реченица, али у тим реченицама лежи једна преображајана могућност из које зраче силе Божанске поруке и поуке.

Прво ћемо се посветити његовим реченицама које су изнедриле један квантитативни садржај времена и у њима се крије један значајан смисао времена схваћен на један православни начин. Он казује: "А при том споменимо и друге дужности наше, које нас позивају у садашње, од самога Бога послано вријеме, на витешка војничка дела, да при помоћи Бога не изостанемо између осталих народа најзадњи, него да тјерамо опште непријатеље из нашега краја, кад их и по мору и по суву тјера и гони сила рускога, енглескога, ћесарскога и шпањолскога

---

² Исто. 257

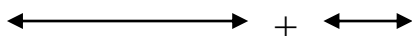
оружја."³; "Сада је дошло од самога Бога послано вријеме да се хришћански род избави од тешке невоље и жестокога синцира и јарма турскога."⁴

Шта нам говоре ове две реченице? Шта је у њима садржано? У њима је садржана та теорија времена Светога Петра Цетињског, у њима је садржан сав ремеслов Светога Петра Цетињског. Из њих се издваја синтагма: **од самога Бога послано вријеме**. Иако је ова синтагма постављена у одређени историјски контекст, она има и једно свеопште значење, које има и своју метафизичку страну, које има и своју онострану поруку.

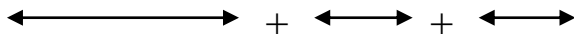
Ремеслов Светога Петра Цетињског јесте ремеслов Божјег надодавања времена. А ово Божје надодавање времена изводи се из јеванђелске Христове науке: "Него иштите најпре Царство Божије и правду његову, и ово ће вам се све додати" (Мт. 6, 33). Тако код Светога Петра Цетињског видимо да он прозире и препознаје то Божје надодавање времена кроз историју, али тиме долази до закључка о Божјем надодавању времена и у једном свеопштем смислу. Ако време представимо као дуж и представимо то као целокупни временски интервал, време је онда оивичено двема тачкама – бесконачностима. Време је и на почетку и на крају оивичено Вечношћу. Оно долази из Вечности и улива се у Вечност. Ако сада симболички представимо тај целокупни количник времена:

он негде изгледа овако, али ако сада на тај целокупни количник времена, који има свој почетак и крај, додамо поново један количник

и додамо опет још један количник

онда видимо како би то Божје надодавање времена изгледало онако како је то представио и сам Свети Петар Цетињски. Дакле, Бог може да надодаје на првобитни временски интервал, који има свој почетак и крај, још временских интервала и наравно тако опет неминовно до бесконачности и пребесконачности

---

³ Исто. 72

⁴ Исто. 376

= Вечности. Тиме Бог дарује читаву творевину са још времена додајући на целокупно време по још који интервал времена и тиме, продужујући време трајања читаве творевине, он продужује и само време.

И овде имамо одређено квантитавно (количинско) одређење времена, али поред квантитативног одређења времена Свети Петар Цетињски нам даје и квалитативно одређење времена, каквоћу самог времена. И то првенствено даје у својој *Историји* кроз "говор" војводе Ђурђа Црнојевића. Наиме, он ставља у уста војводе Ђурђа своје сопствене мисли:

"Ја вам, љубезни племићи и остали свагда храбри народе, не могу подпуно благодарити за вашу вјерност и усрдије, које сте ви мојим предкам и мене у свакоме случају са својом храбрости и јуначкијем дјелом показивали, и слободу своју и својега отачаства витешки бранили; но с великијем оскрбљенијем духа мојега, ја, као и ви сами видите, не имам од рода мојега насљедника, којег бих вам по смрти мојој оставио, јербо се фамилија моја по мушкомом роду на мене, који сам већ близу гроба, окончава; за то с највећом тугом срца мојега принуђен сам вам објавити, да ја намјеравам поћи у Венецију, ђе је моје жене родбина, да тамо за ово кратко вријеме, колико нам Бог допусти, старост нашу проведемо. Ја вас не остављам да себе укониш од силе непријетелске, од које се нијесам нигда уклањао; него свагда с вама живот свој и своје имуће на жртву отачаства нашега полагао, и ви сте свједоци свему мојему послу и мојијем трудима и подвигама, које сам за обшту корист чинио. Ја сам и сад готов умријети, ако то може за корист отачаства бити; но знајући да ни смрт моја, ни живот мој стар и нејак не може вам никакве користи донијети: за то вам кажем моје печално намјерење. Ја бих вас свјетовао, да изаберете једнога човјека између вас и да га примите и познате за својега владатеља; ал знајући, да се ви у избору нећете сагласити међу собом, из тог вам узрока остављам мјесто себе Митрополита Германа, а по њем будуће митрополите, докле, еда Бог промисли за србски народ на други бољи начин. Герман је обшти духовни одтац и архипастир, а ово је ваша обшта црква и манастијер, у којем он пребива; тко може, дакле, боље и усрдније за добро ваше радити од нашега духовнога оца? И ви сте његова по духу светоме чеда и овце словеснога стада Христова, за које је он дужан, као пастир, живот положити. Договарајте се с њим и слушајте његове совјете и науке, а ја му ево остављам и грб, којег су блаженопочивши цари наши, а по њима прародитељи моји и ја употребљавам."⁵

Ако направимо малу дигресију видећемо да је то, иако је овај "говор" Ђурђа Црнојевића, уствари мисао изложена речима Светога Петра Цетињског. Свети Петар Цетињски је у потпуности погодио дух самог војводе Ђурађа Црнојевића, а томе сведочи и један запис војводе Ђурђа:

---

⁵ Исто. 526

"Пошто је, дакле Бог коме се једино клањамо у Тројици, из небића у биће, магновењем привео је све, и на крају дјела створио човјека, достојивши га својим ликом. Невладајућег учини да влада свима, и да себи створи саговорника да се у његовим племеном заједничаром његовим буде. Као што велики патријарх Аврам који не Писмом већ спонтано удостоји се у дом примити Тројицу. Затим Мојсије говораше с Богом лицем к лицу и написане таблице прими од Њега. Откривши да је прекршен Закон, ове разби. После тога јединородни Син Слово, милошћу Оца нерођеног и садејством својим и савршенством од Оца проистеклог, овоме савечног, обома сагосподарећег Светог и животворећег Духа благоизволи [да] испуни свјетлошћу, и присно дјеву Марију усели се и роди, без матере на небу, без оца на земљи, и постав, вазнесе се. Зато нама који нијесмо Авраму и Мојсију слични, да бисмо примали савјет од Бога, даде Писмо, у које пророци, као у царске ризнице похранише неисцрпно богатство. Послије тога они Божанствени људи, трисветим гласом анђела, слављеног Свевишњег. И обогатисмо се писмом које је мудрости учитељ, тузи промена, у Богу смирење, повод сваког доброг дјела и онима који се напасају Рјечју чувар од заблуда. Најзад, ради наших гријехова, постиже нас хришћане исмаилћанска палица, авај, не просто бијући, но убијајући.

И дођоше незнабошци у достојање Божије, цркве разрушише.

Видев ја, православни хришћанин и Божији штићеник, војвода Зете, господин Ђурађ Црнојевић, умањење светих књига пљачком и разарањем агаренских синова, предано се потрудих, помоћу Светога Духа и излих матрице за слова, и на њима, за једну годину, осморо људи заврши Октоих од четвртог гласа, у славу Бога који нас оснажује."⁶

Дакле, *Говор* ни најмање не одступа од духа војводе Ђурђа Црнојевића, штавише он је написан потпуно у духу војводе Ђурђа и тиме је Свети Петар Цетињски погодио у саму срж поруке војводе Ђурђа Црнојевића. Али оно што се ту издваја као битно јесте словосклоп који је Свети Петар записао – **еда Бог промисли за српски народ на други бољи начин**. Овакву синтагму у своме делу Свети Петар користи на још неким местима:

"Знате што смо сви опште договорно овден на сабор писаного 28. марча отлучили и како смо рекли да ни један поса оли дјело графа Вујића примити нећемо, нити њега познати ни пуштати у наше црногорске ствари, да може имати икакве власти, ни чинити малога ни великога посла, него да ми живимо, како смо и досле без принципа и господара, докле и да Бог за нас промисли, а он нека иде на другу страну изван и изван нас и наше земље да господство иште; и тако се ми од њега и од његова свакога дјела одрекосмо и он се од нас и од сваке

---

⁶ Стари српски записи и натписи, Просвета Српска књижевна задруга, Београд 1986., стр. 126, 127

наше ствари одрече."⁷; "Но у исто вријеме ја не могу Херцеговцима друге помоћи дати, нако свакога совјетовати, како сам и својетовао да претпрпе још докле еда Бог промисли да се избеаве на други начин тога. . ."⁸;

"Ја сам мислио да ће ово љето нешто ново и велико произвести и у Европи, но како видим нијесам погодио, али би и за ласно било кад би и друго оли треће штогођ донијело к нашем желанију, ма не имам упованија и надежде нако само на једини Всевишњаго Бога промисал којему себе и народ сеј препоручавам, јербо он једини јест, силен, свемогући и милосердни цар цареј и Господ господјеј призовимја говорит в ден скроби твоја измутја и прослаишимја не заборавља ни једну капљу студене воде во имја његово дане него сторицеју плаћа."⁹; "Воображајући коло ображенија европејских обстојателств која почини цијеломе свијету напосе страх и трепет, камо ли неће мене у овом отдаленом крају међу народом самоволним и међу страшним непријателским државама, једин сами Бог может о нас промислити, на којег сву надежду моју полагају и тијем јединим себе утјешају."¹⁰; "Зато, дакле, моја љубезна по Духу Светоме чада, положите надежду вашу на Господа и он ће вас, како говори премудри цар и пророк Давид, препитати и за вас промислити; молите се и препоручите Господу, будите у љубав и слогу, слушајте сердара."¹¹

У свим овим наводима имамо сада представљену квалитативну промену времена унутар самога времена. Каквоћа времена се мења богопромисаоним силодејствовањем. Богопромисаоним преобликовањем унутар самог времена, преображава се изнутра временски ток. У Божјем надодатку времена имамо колични надодатак времена, али у овим другим наводима у којима **Бог промисли другачије и боље** имамо тај каквоћни преображај времена унутар самог временског количника који је Богом одређен.

Дакле, Бог може да надода одређену количину времена на већ постојећи количник, али и да изнутра преобликује временски количник вишом каквоћом. Тај богопромисаони ток односи се на облике времена. Не ради се само о квантитативном надодавању времена већ и о квалитету временских облика. А то је најјасније изражено у "говору" Ђурђа Црнојевића: **еда Бог промисли за србски народ на други бољи начин.**

У својим порукама Свети Петар Цетињски наглашава богопромисаоно преобликовање квалитета времена. Он то чини већ у првој својој посланици: "При чем превручаја вас силноме Покровитељству промисли Божија, остајем покорни слуга

---

⁷ СВЕТИ ПЕТАР ЦЕТИЊСКИ: **ИЗМЕЂУ МОЛИТВЕ И КЛЕТВЕ** – САБРАНА ДЈЕЛА (Посланице, Писма, Пјесме, Стега, Законик, Историја и Тестамент), СВЕТИГОРА, Цетиње 2015., стр. 21

⁸ Исто. 254

⁹ Исто. 278

¹⁰ Исто. 284

¹¹ Исто. 413

На Стањевиће, 1788. Јануара 26.

*По милости Божијеј смерни архијереј ПЕТАР ПЕТРОВИЧ*¹²

У компартиvistичкој дигресији између Ђурђа Црнојевића и Светог Петра Цетињског и у једном и у другом писању, и један и други писац, сваки на свој начин, дају слику промисаоног оцртавања што додатно употпуњује слику ремеслова Светог Петра Цетињског. То унутрашње каквоћно преобликовање времена Божјим промишљањем илити богопромисаоним силодејствовањем – **еда Бог промисли за србски народ на други бољи начин** указује на то унутрашње преобликовање времена унутар самога времена – **други бољи начин** кључне су речи које указују на тај каквоћно – вредносни начин унутрашњег преобликовања времена у самом времену.

Будући да је темпорологија једна значајна научна дисциплина присиљени смо да укажемо и на то какав је сам научни образац Светог Петра Цетињског. Он то излаже на један крајње непосредан начин: "Један Свемогући неба и земљи Творац може вас и остале Црногорце научити, да се љевше и боље посад владате, него ли сте се досад владали, – којему вас и свијех препоручујем и остајем ваш и свега народа доброжелатељ"¹³.

"Ја сам по свијету у нека мјеста ходио и неколико књигах читао и нигђе не нађох, нити ми ко каза да има вјештицах и вједогоњах, нако међу слијепим и жалостним србским народом, а зашто него за то што је слијеп и зашто више лажи вјерује, него ли јевангелије Христово и Христове науке и заповиједи."¹⁴; "Ако ли ве Бог научи да учините боље, то ћете више славе и поштења пред Богом и пред народом имати, но да су ви ти сиромаси на велики аманат Божи препоручени."¹⁵; "Но да ви је сиротиња препоручена, ако не би могли благо царевом готовом аспром саставит, да примите мал, како ве Бог учи."¹⁶; "То је тако и како вас Бог учи."¹⁷

Видимо да Свети Петар Цетињски изграђује један теоматички принцип науке. Пратећи то теоматичко начело науке Петар Цетињски уствари предањски негује онај научни образац који је негован у православној цивилизацији кроз полихисторску и полиматску делатност. Из теоматичког принципа проиходи и полихисторски научни образац, а и заповест Сабора у Карловцима из 1726. године говори да Епископ мора бити искусан сваким науком¹⁸ што видимо да самом Петру Цетињском није недостајало, јер и он је био осећен благословом

¹² Исто. 15

¹³ Исто. 177

¹⁴ Исто. 184, 185

¹⁵ Исто. 247

¹⁶ Исто. 299

¹⁷ Исто. 451

¹⁸ ГЛАСНИК СРПСКОГ УЧЕНОГ ДРУШТВА, 2-ги одељак, ГРАЂА ЗА НОВИЈУ СРПСКУ ИСТОРИЈУ, књига трећа, СПОМЕНИЦИ из БУДИМСКОГ И ПЕШТАНКОГ АРХИВА, прикупио исписао и приредио Проф. ГАВРИЛО ВИТКОВИЋ, редовни члан српског ученог друштва, у БЕОГРАДУ у Државној Штампарији 1873., стр. 288

Божје свишенауке. Зато је његов научни начин непосредан, прескаче векове и праволинијски ускоче у Вечност из ње изводећи принцип: **ако ли ве Бог научи.**

Из те Божје свишенауке и свенауке проистекла је и наука Светога Петра Цетињског којом је он хтео да научава своје ближње као Владика и архипастир:

"Како калуђер Стеван Поповић не хоће моје науке слушати, ни код мене ни по који начин стојати, ђе не има труда ни муке никакве, нако одјећу и јело готово и постељу готову; . . ."¹⁹

"Будући црква православна не како прости дом, него особитим начином и у особитом виду и расужденију... и благодатију Светога Духа освештана не за мирско судилиште, него за христјанскоје на обшту молитву и богослуженије одређена, да се у њу христјани сабирају под једном главом Христа Спаситеља и јако јединими усти и јединим сердцем да приносе једноме Богу ва Свјатој Троици поклањајемому славу, част, благодареније и хвалу и да ту од духовних пастирах, то јесте од вас и ваше браће осталијех свештениках приме науку и пут спасенија и настављеније."²⁰

"Није ни једне згоде и времена кад гођ кога видим от Црногорацах да им свеђер не давам науку и не говорим колико више могу што би на тому пазару пред тијем градом мирио долазили и са свакијем, а навлаштито с судитима преведре власти млетачке у миру живјети радили и ако би ме слушали, бих драговољно на себе примио све што би зла, мутње и тој кариги јазбе по мојој вољи и наредби било да пред Богом и пред свијетом душом и животом отговорим."²¹; "У ове осам данах имају се скупити сви Његуши на збор за учинити све што је њихове моћи дужност како их тиче противу кривца и за упутити себе бољијем начином како су от мене научени и како су ми обећали."²²

Ове речи Светога Петра Цетињског јасно указују како он обликује научни образац коме припада. Нисхођење Божје свишенауке, благодатно, на Божјег слугу и архијереја постаје наука коју сам архијереј даје верноме народу. Он, дакле, науколлови лаосу и тиме успоставља један научни образац који јесте стајање у Науци, стајање у Божјој науци. Народ постаје штићеник Божје науке. Из ове Божје науке, Свишенауке, свенауке проистекеле су и нека научне дисциплине које је изнедрио сам Свети Петар Цетињски. Он је изнедрио, на пример, једну честичну науку: "Доказатељством свега служи важности ове стране, да од времена изгубљења србскога царства, између свиех частицах србскога народа, една се е тољко Црнагора нашла, која е до данас удржала в цјелости глас, свободу и вјеру христјанску, будући да хоћ у различно вриеме нападанием турске силе, нека част Црнегоре и била е принуђена назват се

¹⁹ СВЕТИ ПЕТАР ЦЕТИЊСКИ: **ИЗМЕЂУ МОЛИТВЕ И КЛЕТВЕ** – САБРАНА ДЈЕЛА (Посланице, Писма, Пјесме, Стега, Законик, Историја и Тестамент), СВЕТИГОРА, Цетиње 2015., стр. 187

²⁰ Исто

²¹ Исто. 205

²² Исто. 220

Турском, али то с било на само кратко вриеме и међу тием тољко част ове стране; по сва Црнагора сахранила е до данас у цјелости своју свободу."²³

Дакле, кроз историјску судбину свога народа он је на један пропратан начин и узгредно изатакао одређену честичну науку, дајући ту честичну слику као приказ народне судбине. Честичност је симбол судбине народа, њене делице – честице јесу слика догађаја, а из те симболике долази као другостепени надодатак једна врста честичне науке код Светога Петра Цетињског. И шта је на крају крајева и само време, ако не само једна честица Вечности?

На ову честичну науку, опет узгредно и пропратно, Свети Петар Цетињски изграђује и одређену таласну науку: ". . . него још сувише тога непрестано и сада простире своје гордељиве мисли и готови војничке приправе, радећи ден и ноћ јавнијем и потајнијем образом, како би ову малу искру славено–сербске волности могао угасити."²⁴

Искра – волности, помало песнички саткан словосклоп, али изражава једну дубљу научну поруку. Волност као талас има и једно силодејствено значење, талас – искра, искроталасни моменат даје нам једно ново духовно значење, јер не ради се о воденом таласу, већ о одређено светлосном таласу, а то опет има значајне научне импликације чак и у савременој науци. А то је опет Свети Петар Цетињски саткао расуђујући на тему историјске судбине свога народа, а искроталасна наука настала је само као још један надодатак.

И свој темпоролошки образац Петар Цетињски употпуњује једном повесницом о животном времену:

"Примио сам твоје писмо и разумио што ми пишеш, а без тога знам све како је, и ево се Хоташ једва устави да стане до јесени ће је и досад стојао, докле и ја, ако ми Бог дарује живот, пријеђем тамо, да промислим за себе и за своју душу, јер истинито видим, ако се што овога љета не случи другојчје, да на ови начин није могуће мене подносити што сам досле подносио, а све залуду. Ваља барем при старости мојеј да се уклоним от тешкога самовољства црногорскога, от којег сам више остарио и живот изгубио него ли от годиштах и от сваке друге теготе и муке."²⁵

Иако овде за скарћење животног времена Петар Цетињски наводи друге факторе осим старости и болести, он уводи ту динамику продужења и надавања животног времена. Ако узмемо предањски пример Симеона Богопримца, онда то животно време је Божји надодатак од 365 година. Тако да темпорологија Светога Петра Цетињског која је Божји надодатак времена, ипак говори о времену које је оивичено тачкама Вечности. Извире из вечности и улива се у вечност. Време је грехопадним поступком добило карактер

---

²³ Исто. 468

²⁴ Исто. 228

²⁵ Исто. 413

пролазности и просторни догађаји смењују се као сличице времена и они као такви постају уливањем у Вечност вечни. Тако историјски догађаји, иако давно прошли, остају да постоје као Вечни, некако забележени у простору и времену као неки вечни записи, поруке Вечности.

Морамо се кроз овај текст осврнути и на гносеологију (знанословље) Светога Петра Цетињског. Суштински то је иста она гносеолошка нит Светога Саве, патријарха Пајсија, патријарха Арсенија III Чарнојевића, гносеолошка нит профетапостолошка и патролошка.

Код Светога Петра Цетињског морамо истаћи да постоји једна врста гносеолошке самопожртвованости, једна врста жртвеног знанословља, жртвеног и самопрегорног. И то знанословље дарује нам вечно знање: "И колико сам труда и муке од почетка до сада претрпио, то само једини Бог знаде; и све радећи за обште народно добро и слободу без никакве хиле и лукавства, нао с правијем и чистим срцем желећи видјети вас и осталу моју браћу от непријатељског јарма и зулума ослобођене."²⁶

"Примио сам ваше писмо, из којег видим што ми пишете за Стефана Лазаровића, и за попа Косијера и како иштете, да ви пошаљем књигу, што ми је од некијех Црничанах дошла противу Лазаровића, коју ја не могу наћи, него је негде међу осталијем књигам приметна, којијех има Бог зна колико."²⁷

"Ја чујем, да ви Грађани нијесу дужни ништа више до једне главе, и ако се сада не умирите ш њима, Бог зна кад ћете."²⁸

"Бог, који испитује срца и у утроби человјеческој, пред којим ништа скривено и потајно бит не може, знаде да ја нијесам престава идући с једнога мјеста на друго и радећи дан и ноћ за вашу слогу и јединство, да се избавите од турскога јарма и харача и да своју слободу к себе повратите."²⁹

"Ви знате, колико је зла и погибије било с покрађе, што је учинио Јоко Гиљен Кривокапић, а што ће унапријед бити, то један Бог знаде."³⁰; "Њихов непослух и махнитост досадио ми је и от здравља ме одвоји, Бог зна моје сердце и вољу и рађење с којијем настојим да је мир а не свађа међу крајином и жуђење с којијем бих рад преведроме владању услужити ако би се такло и до мога живота."³¹

"Ако ја нијесам имао чест досле вашу екцеленцу видјети, али она от неустрашимога нашега георјческога духа, мудрознање и великијех бојничкијех дјелах гласовита слава, којом небо обдарило је вас . . ."³²

---

²⁶ Исто. 22

²⁷ Исто. 103

²⁸ Исто. 120

²⁹ Исто. 131, 132

³⁰ Исто. 163

³¹ Исто. 205

³² Исто. 207

"Бог једини који сва ђела и помишљенија чловјеческа зна и види, он јесте мој сведетел да ја свијем сердцем желим и љубим мир и покој од ове крајине и ниједному злом чојку не држим руку нако их с великом болести од мојега сердца терпим и гледам како преступнике закона Б[о]жија и закона наравскога и разурнике обштега добра и мирноће, а камоли оне опаке злочинце от Његушах који су ми највишу жалост и непоштеће учини[ли] и вратили злом за оно добро што сам радио да опет у милост принципову буду примљени."³³; "Бог зна како би моје дјело пошло кад ви не бисте били тамо."³⁴; "Писано је да сам ја Церногорце натјера силом да иду у Росију, а да их никаква нужда није нагонила да тамо иду; јошт Бог зна које су лажи наплетене и које ни вас оставили нијесу."³⁵

"Ја чујем да ви Грађани нијесу дужни ништа више до једне главе, и ако се сада не умирите са ш њима, Бог зна кад ћете и када разсудити како сте у садашња доба, право би било да се са ш њима умирите, а знате колико је зла и штетах међу вама било, но ја вас молим и Богом заклињем умирите се са ш њима како знате, а ја ево пишем Грађанима да се мире и да ви пошљу људе за вјеру от умира, но ако дођу, примите и[х] и даите и[м] вјеру от умира, да се не кајете и ви и они, јер от зла не може бит нако зло и погибија, а није ви ни једне срамоте да се умирите."³⁶; "И перво годиште дадосте ви [и] јошт неки, а друго не даде нитко ништа, него сам ја давао свијема храну, ал' је већ давати не могу; но ако нећете суд и кулук поради себе држати како сте сад на ови посљедњи састанак рекли и углавили, ја не молим никога да га поради мене држи, али ме дужност понуђа вас и свакога Катуњанина молити, како и молим и Богом вседржителем заклињам да не пуштите изновица покољ у Катунску нахију, који сте у ова два годишта данах с помоћу божјом и с трудом истога кулука прекратили; него да гроше скупите и да суд и кулук држите за ваше собствено добро, а не за кога другога, јер да није овога кулука, Бог зна колико би Катуњанах и Берђанах погинуло и у турску земљу побјегло и колико би се зла и несреће на сваку страну непрестано чинило, да не смије путник путоват, ни торговац терговат, ни чобан стоку паст, ни работник работат, ни сиромаш на пазаре ходити да се ћириом оли којим другим начином поможе."³⁷; "Бог зна што ће најпослијед бити, но како они нас и вас на својему комшилуку остављају, не говорећи ни један ни други да се бијемо, тако се мени чини да би и за нас и за вас најбоље било, да и ми једни друге не задијевамо и да зачепице од рати не чинимо, него да мирно и лијепо на комшилук живимо; а на сврху који цар

---

³³ Исто, 227

³⁴ Исто. 322

³⁵ Исто. 335

³⁶ Исто. 410

³⁷ Исто. 449

добија не може бит да и ми и ви не будемо његови, а ја заиста рати не желим, нако кад не би могло инако бити."³⁸

Ово самопожртвовано и самопрегорно знанословље Светога Петра Цетињског, које улази у саму матицу онтолошког живота, јесте знанословна нит која се тка у историји од профетапостолошког и патролошког доба, Светога Саве, средњовековних српских писаца, писаца Турског Доба – патријарха Пајсија, Арсенија III Чарнојевића, Гаврила Стефановића Венцловића и многих других. То је у случају Светога Петра Цетињског говор Истога на један лично–нови начин, то је оно Исто саопштено кроз личност једног од изабараних баш од стране тог Истога. Његово знанословље јесте гноселогичка која допуњује и његову темпорологију. Божји надодатак времена није продужење времена, него надавање једне нове временске релације на већ постојећу. Божје знање јесте оно што испуњава и одређује све онтолошко, па самим тим и времеслов. Свети Петар Цетињски примењује Божје знање од најобичнијих ствари и догађаја и он Божје знање низводи у матицу свакодневнице, а матицу свакодневнице узводи у Божје знање. И његов словни склоп – **мудрознање** јесте само још једно одгонетање нераскидивости мудрости и знања. Мудрознање је по Петру Цетињском исто као и рећи – богознање, јер једина мудрост уствари јесте сам Господ Бог. Зато Божје знање које Свети Петар Цетињски користи као метод јесте уствари струјање силе Божјег знања коме је Свети само спроводник који се срцем отворио за то Божје знање и из кога према народу се шири наука Божјег знања.

Божје знање просветљује време, уноси светлост у њега, преображава га и обликује. Божје знање је светлост времена, светлосно струјање кроз време, а тиме последично и кроз простор. Божје знање, као неки квасац испуњава сав хлеб времена и простора. И зато је код Светога Петра Цетињског Божје знање свеприсутност свакодневице: муке претрпљене – Бог зна, књиге заметнуте – Бог зна, мирење с Грађанима – Бог зна, даноноћни рад за народну слогу – Бог зна, зла, погибије, покрађе – Бог зна, срце и вољу Петра Цетињског – Бог зна, дела и помишљаје човеческе – Бог зна, дело Петра Цетињског – Бог зна, лажи и клевете на рачун Петра Цетињског – Бог зна, шта унапред и када ће бити – Бог зна, хоће ли се племена измирити – Бог зна, колико би људи изгинуло и пребегло да није било кулука – Бог зна.

Дакле, у свакој честици свакодневице присутно је Божје знање и оно је све и сва промишљања самога Светога Петра Цетињског. Он је сав у богознајућем промишљању и расуђивању. У свему и свачему, у свеколикој твари и свеколиком догађају судија је оно "Бог зна". Божје знање је судија у свему и то јесте, по Петра Цетињском, једино знање. А ако то Божје знање просветљује и

---

³⁸ Исто. 457

испуњава сваку честицу свакодневице, онда је јасно да оно светлосно испуњава целокупни простор и целокупно време.

Божје знање струји и кроз, рекли би, најбаналније догађаје, али баш кроз те најбаналније догађаје показује се испуњење, Божјим знањем, сваке честице временске и просторне. Јер ако нема Божјег знања у највећим баналаностима у чему га онда има?

На основу ових поставки Светога Петра Цетињског схватамо да Божје знање испуњава сву честичност, оприсутњује сву честичност. Тако да Божје знање одређује сваку честичност и сваки делић творевине. Божје знање испуњава и наша срца, вољу, дела и помишљаје. Божје знање струји кроз наш живот и наш живот је сав у Божјем знању. Простор и време одређени су Божјим знањем и из свих делица времепростора искачу искре Божјег знања, пламени језичци Божјег знања. Како? Сам Бог зна како. И сам Бог зна да знамо како Бог зна. Његово Божанско знанострујање прожима сву времепросторну реалност и тиме прожима сваку делицу те времепросторне реалности. А тиме Божје знање струји кроз сваку честицу историјских догађања, ма колико значајна или безначајна била.

Тако видимо да се на неки онтолошки начин код Светога Петра Цетињског темпорологија изводи из гносеологије, време исходи из вечног Божјег знања. Божје знања саздава, тка време, Божје знање ствара времепросторност, Божје знање тиме и одређује времепросторност. Божје знање обликује времепросторна догађања и свеиспуњава их. Божје знање је и решење свих просторно–временских односа. Дакле простор и време јесу она места Божјег знања и сагледавајући их ми Божјим знањем препознајемо Божје знање у њима. Време и помаже да бисмо ушли у струјање Божјег знања које свеприсуствује у времену.

Бог који зна будућност као и прошлост и садашњост – **а што ће унапријед бити, то један Бог знаде**, јесте онај који Божјим знањем одређује све временске релације. Унутар тих релација налазе се просторни догађаји који мењају своје облике и своје обликовање, али они се, ипак, налазе, какви год да су, унутар ове три релације које смо поменули. За човека проблем је трећа временска релација – будућност. Он никада не зна шта ће бити. Не зна, истини за вољу, тако добро ни ове претходне две, јер све три су само један магновени тренутак. Човека брину оне, да тако кажемо, ситне, али за њега врло битне – животне ствари. Да ли ће се разболети, како ће његови потомци се наставити, када ће умрети, да ли ће уопште имати потомке, каква ће судбина његовог народа бити, па и уопште човечанства. Човек је одувек покушао да одгонетне ту загонетку треће релације. Некако као да нам је сам Петар Цетињски ту загонетку кроз једно Божје испуњење одгонетнуо – **а што ће унапријед бити, то један Бог знаде**. Многи су покушали да објасне зашто не знамо будућност, то је за нас опасно да знамо, ми смо поштеђени незнањем будућег, ту нам је Бог добро мислио зато што нас

је поштедео тог знања итд. Све сама објашњења без одговора. А Свети Петар Цетињски – слуга Господњи и слуга народни одговара – **а што ће унапријед бити, то један Бог знаде.** Он одговора и даје решење – **а што ће унапријед бити, то један Бог знаде.** У том **један Бог знаде** стоји сва решења и сав одговор за будуће догађаје, али и за све остале временске релације. Божје знање нам је дало да знамо шта је Вечни Живот – да познају Тебе јединога истинитога Бога и кога си послао Исуса Христа (Јн. 17, 2–3). У духовном пољу – **један Бог знаде** садржана је сва вечност и сав вечни живот. Божје знање је вечни живот и вечни живот је Божје знање. Зато одговор за све временске релације јесте у томе да – **један Бог знаде.** У том **један Бог знаде** јесте, када говоримо и о оним најситнијим питањима, садржан одговор о будућим догађајима, било да је у питању смртност или бесмртност, било да је у питању потомство или непотомство, било да је у питању слава или срамота, све у свему одговара се са – **један Бог знаде.** Човекова уплашеност је та која понекад заслепљује вид за овај свеодговор, тај свеодговор јесте одговор на сва темпоролошка питања. Страх човека често вуче уназад, у неку лажну удобност прошлости која се само чини сигурном и поузданом, али прошлост није Бог. Када размотримо та прошла догађања видимо да је и у њима подједнако нас могла снаћи несрећа, болест, невоља, смрт, нестајање, али није. Зашто није? Е то већ један Бог знаде! Видимо да је одговор вечни, исти, непроменљиви. Зато је пуноћа сваке темпорологије у Божјем знању, у знанословљу Господњем. Много пута по питању прошлости човек говори: могао сам! Могао сам ово, могао сам оно. Могао сам ово бити, могао сам оно бити. Човек у прошлости види изгубљене све своје потенцијале које не може никада надокнадити, које може само домаштавати, домишљати и патити. Зашто је то тако? Е то већ један Бог знаде! Иако га смешта у будућност, одговор Светога Петра Цетињског је свевремен – **један Бог знаде!** У том Божјем знању је све време и сва вечност садржана. У том Божјем знању су сви одговори – прошли, садашњи и будући. У том Божјем знању су сва решења – могућа и немогућа. Може бити да ми нисмо задовољни тим одговором. Питамо се да ли можда негде има неки бољи одговор? Ако га има који је то одговор? Какав је то одговор? И можемо набројати на милионе људских одговора оваквих или онаквих, али јесу ли они бољи, узвишенији, савршенији? Не, само другачији, али свакако не бољи. Али Свети Петар Цетињски није ишао преком прече, а наоколо брже, већ непосредно, праволинијски долазећи у поље свеодговора – **један Бог знаде!** И то је пуноћа његове темпорологије – ремеслов који има своје испуњење у знанослову Господњем. Божје знање јесте квасац простора и времена и то обећање имамо још од пророка Исаије који говори да слава Господња испуњава небо и земљу. Зато и код Светога Петра Цетињског, духовног наследника пророка, апостола, светих отаца, православних учитеља, па самим тим и пророка Исаије, пуноћа свих времепросторних

догађања налази своје исходиште у словосклопу – **један Бог знаде!** И зато је у том одговору и његово заокружење свеукупне темпоролошке науке.

Божје знање као кавасац простора и времена и као струја која пролази кроз све жице простора и времена јесте једна свеиспуњујућа сила укупног живота и самог Светог Петра Цетињског. А то и он сам каже – **А Бог зна хоћу ли ја и ово писменце свершит у животу.** Петар и сам свој живот поставља у апсолутно струјање Божјег знања. Струјање које прожима Творевину. Бог зна наш живот, Бог зна нашу смрт, Бог зна да ли ћемо се наставити, Бог зна куда настављамо у оностраности, Бог зна наш почетак, Бог зна наш крај. И то је нешто што је Петар Цетињски свим срцем прихватио. Тако он сматра да Бог зна и тачно Божјим знањем одређује и моменат своје смрти и то да ли ће до момента смрти успети да доврши све своје послове. На још један начин приказано је како Божје знање одређује темпорологију и најмањег живота и темпорологију самог настанка живота. Бар је то тако видео Свети Петар Цетињски.

Ако је времепросторност испуњена Божјим знањем, онда она на неки начин носи на себи запис Божјег знања, она има печат Божјег знања који је утиснут у њу, дакле она може непрекидно да сведочи то Божје знање, а онда то унутарпостављено Божје знање у њој говори све што је потребно и о њој самој зато и сам Петар Цетињски све некако украшава, испуњава, врхуни и крунише синтагмом – **један Бог знаде!** Божјим знањем, које је у времепросторности, долазимо, пролазећи кроз саму времепросторност, до Божјег знања, јер она у себи носи тајноводствену поруку Божјег знања. Зато Божјим знањем пролазећи кроз времепросторност која у себи носи запис Божјег знања долазимо до самог Божјег знања које нас изводи у пренадавасељенско царство Божјег знања. Зато и синтагма Петра Цетињског – **А Бог зна хоћу ли ја и ово писменце свершит у животу,** постаје једна вечна тајанствено–откривена порука кретања сваког појединачног човека који пролази кроз матицу времепросторности, као табле на којој је исписано Божје знање, и излази из ње у Божје знање на суд Божјег знања о себи.

Ако је времепросторност као таква тајнознаковно писмо Божјег знања поставља се онда питање зашто је она таква, зашто кроз њу не можемо да добијемо богознајући одговор непосредно, већ имамо ту тајнознаковну препорученост? Е то већ – **један Бог знаде!** Зато што је времепросторност запис Божјег знања на основу кога закључујемо о Божјем знању, али она је само знак, путоказ, али не и само Божје знање које Свети Петар Цетињски саопштава на један језичко–непосредан начин: **један Бог знаде!** Пролазећи кроз све времепросторне мене и препреке на листу просторновременске хартије са просторновременском оловком у облику просторновременских словних знака записује се свака пуноћа, свако превазилажење и надилажење и свако успење времепросторности – **један Бог знаде!**

И на један посредан начин темпорологија Светога Петра Цетињског нуди појашњење и за одређена еклисиолошка питања, тачније за одређена решења еклисиолошког устројства:

"Будући да Долци по савјести није хтио ништа друго до истину говорити, и будући није хтио за новце лагати, то је и он био проћеран истијем начином, којијем и ја. Заиста мени се чини чудноватим и незаконим казнити човјека, па послије казне испитивати његово дјело. Чудновато је такође како се је могло од мене, као човјека слободног, захтјевати да ја не будем архијереј без допуштења рускога Синода? Зар они не знају да власт рускога Синода не излази ван граница руске државе? Па и сами четворопрестолни васељенски Патријарси не могу тога од нас; тражити, будући славеноилирски народи одавно имају свога архијепскопа, који има право и власт посвећивати архијереје. При свему томе што сада, због турских насиља, немамо патријарха, али имамо доста благочастивијех архијереја и слободу у црквенијем правима."³⁹

Временско благословено трајање архијерејства српске цркве не може бити ни са чиме укинуто, јер има благослов свишег, има вечни Божји благослов који га испуњава кроз времепросторност. Зашто тако нешто не могу учинити ни четворопрестолни Патријарси преко којих смо ми добили благослов за постојање наше цркве? Зато што су они само преносиоци Божјег благослова, проводници Божјег благослова српске цркве, а не власници или господари тог Благослова, Благослова који је још у Божјем предзнању намењен за настанак српске цркве, а то Свети Петар Цетињски и каже:

"Ја знам ваше биће и состојаније и вашу убоштину и сиромаштину, у коју се находите, али је оно српска црква свега славеносрпскога народа и мати свијех српскијех цркавах, у коју су патријари наши стојали и коју су цари наши оградили."⁴⁰

Овим Свети Петар Цетињски само попуњава претходни навод и осликава вечно испуњење српске цркве која је настала Божјим благословом у простору и времену. И то је њен вечновременски карактер.

Мисија Цркве се обавља у простору и времену и она цео простор и време претвара у Цркву. А Есхатологија даје пуноћу свакој Еклисиологији: "И цркве не видјех у њему: јер је њему црква Господ Бог Сведржитељ, и јагње" (Откр. 21, 22). Ту је и веза еклисиологије и темпорологије. Ту је веза од Бога посланог времена и цркве која је у суштини Господ Бог Сведржитељ. Ту је и закључак о Божјем знању као квасцу времепросторности, струји која пролази кроз жице времепросторности. То је и тајноводственост саме црквености која јесте Господ Бог, она је квасац времепросторности, она је Божје знање зато што је она сама

---

³⁹ Исто. 194

⁴⁰ Исто. 112

Господ Бог. А то је карактер и сваке помесне цркве и њене самоглавости. Та самоглавост код ње јесте Господ Бог и Спас наш Исус Христос.

Свети Петар Цетињски користи синтагму **од самога Бога послано вријеме**, дакле време – од Бога. Време долази од Бога, оно настаје из Бога. Време је богосаздавајућег карактера зато и црквеност која је сам Господ Бог јесте оно Вечно у времену. Она преображава време, она му даје смисао и пуноћу. Од Постања до Есхатона црквеност је присутност Господа Бога у свему, зато је црквеност васељенска и зато је и Црква Васељенска. Она никада не престаје, никада се не гаси. Она није нека овоземаљска установа, већ вечнострујајуће присуство Господње. Ако време долази од Господа Бога Сведржитеља, који је црква, онда црквеност одређује време својом Вечношћу и то није нека помесно – обласна ствар, већ васељенска и пренадвасељенска.

Време је Божји посланик, апостол, по Светоме Петру Цетињском, и као такво оно је честица цркве. Простор је ученик тог посланика, испуњен црквом као Господом Богом. Црквеност као господбожност испуњава свет који је само честица унутар Цркве. Он се налази у ономе штога испуњава. Зато и време долази од Бога, послано је од Бога, произилази из Бога и у Богу је.

А то све саопштено је и исказано Божјим знањем – **а што ће унапријед бити, то један Бог знаде**. Без обзира што Свети Петар говори о трећој временској релацији, његов исказ важи за све релације. Шта је било, шта јесте и шта ће бити – **један Бог знаде**. А то знаде, јер је и време од Бога послано тако да га он најбоље и зна, зна га јер је оно његова твар и богосаздавајуће је. Зато најбоље Бог зна време, јер зна његову нарав и његову природу, зато не треба се питати о кашњењу или рањењу или уопште зашто се нешто није догодило, а нешто јесте, јер све има од Бога послано време, време које је оцрковљено, јер је Божје, богопслано. Зато и црквеност у времену добија своју пуноћу без обзира на околности, неповољне прилике, невоље. Да није тако Цркве не би ни било. И она се не плаши искушења, јер није она слуга времена, већ је време њен слуга. А време као слуга Божји подешава се тако да увек буде савезник Цркве којој као Божји посланик и припада.

Божје знање јесте – само Господ Бог зна, а црква је сам Господ Бог, бар тако каже есхатолошко Откривење. И ако Црква као Господ Бог испуњава сву времепросторност, онда и Божје знање испуњава сву времепросторност и свака делица времепросторности испуњена је Божјим знањем – само Господ Бог зна! У тој гносеолошкој константи укрштају се и путање темпорологије и еклисиологије Светога Петра Цетињског. Оне налази своје исходиште у самом извору, а то је гносеолошко – есхатолошки хоризонт самог Светога Петра Цетињског – **а што ће унапријед бити, то један Бог знаде!** Богоцрквосазнајни моменат јесте та есхатолошка тачка сваког духовног, а не антидуховног, кретања. То је Петар Цетињски једноставно изразио, пословично, само у једном

словосклопу. Божански След догађања, који и јесте свеукупна есхатологија, јесте она матица из које излазе сазнајне, црквене и времепросторне могућности које своје остврење опет имају у том истом Божанском Следу ствари.

Пошто смо већ поменули, кроз повест о научном обрасцу, преписку између Светога Петра Цетињског и Доситеја Обрадовића увиђамо да Свети Петар Цетињски не само да се залагао за будућност нашег научног и просветно–образовног поретка, већ ја знао и за наш научни и просветно–образовни основ. У једном свом запису он је то и истакао:

"Находећи се игумен и калуђери од Патријаршијскога Пекскога Манастира од Тураках оглобљени и у великој нужди и несташници приведени и не смијући ходити у ова ратна доба по турској земљи, да милостињу и помоћ од благочестивих Христијан просе, како су вазда просили и с тијем цркву, да не запустити, држали и турске глобе и десетке плаћали, принуђени су били послати овамо показатеља овога писма честнога јеромонаха аци Авксентија, којег ви усрдно препоручавам, да бисте га по христијанској дужности љубовно примили и колико је који јакостан вспоможеније и милостињу у ону свјатују свега славеносрпскога рода првенствујушчују цркву добровољно дали, у коју многе мошти српских светитеља почивају. Ја знам ваше биће и состојаније, да немате блага ни богатства, али и то знам и вјерујем тврдо, да ће ви Бог молитвама свјатих српских учитељеј и просветитељеј намирити, којему вас препоручавам и остајем вам доброжелатељ

На Цетиње

*октомври 2. – 1828. ВЛАДИКА ПЕТАР*⁴¹

У свему се Свети Петар Цетињски угледао на претке. Он је указао на српске просветитеље и српске учитеље као на пример његов претходник патријарх Пајсије: "Ипак, ако и беху многа пустошења и паљевине, но Божјом благонаклоношћу и до данас се сабирају иноци, велико славље испуњавајући у славу Бога и пречисте његове матере и светих српских просветитеља и свих светих, што од века Богу угодише. Амин."⁴²

А о патријарху Пајсију рекао је његов ученик:

"Бих са преосвештеним патријархом кир Пајсејем у Пећи 3 лета параклисијарх, 5 лета полатар, пак после клисијарх 3 лета: верно дакле њему послужих 11 година, и он мене добро Учаше. Који по боже, о Добри Учитељу, како ћу те похвалити. Држа престол српски 34 лета. Престављење њему би у лето 7156 (1647), месеца ок(тобра) 3, недеља даном."⁴³

А о Пајсијевом учитељу – патријарху Јовану Кантулу речено је:

"И тада правешноме престол српски преосвећеном Архиепископу

⁴¹ Исто. 160

⁴² Патријарх Пајсије: Сабрани списи, Просвета, Српска књижевна задруга, Београд 1993., стр. 82

⁴³ АНТОЛОГИЈА СТАРЕ СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ (XI – XVIII ВЕКА), ИЗБОР, ПРЕВОДИ И ОБЈАШЊЕЊА ЂОРЂА Сп. РАДОЈИЧИЋА, НОЛИТ, БЕОГРАД, 1960, стр. 274

и Учителју и Наставнику свим Србљем и Булгаром и другим многим странама кир Јовану пећком."⁴⁴

А о једном од Пајсијевих наследника казано је:

"Ово се зби при патријарху српском кир Максиму, мн ога њему љета, Великоме Учителју. Писах грешни Дмитрофан."⁴⁵

О патријарх Максиму, као своме учителју, писао је и патријарх Арсеније Трећи Чарнојевић:

"Престави се преосвећени архиепископ Пећки хаци кир Максим и предржа престо српског начелства 20 лета престави се у лето 7154 око 30 дана у патријаршији буди њему вечна памјат. Лишисмо се доброга оца нашега и учителя; остави нас сироте, као отац своја чеда у последња времена. Бог милостиви да укрепи његовим молитвама. И потписах својом руком ја архиепискуп Арсеније последњи преставник свете велике цркве. И при њему придржах престо 6 лета. Тако да се зна."⁴⁶

Ипак, један запис као да крунише све ове и некако врхуни међу њима:

"У лето 7000 и 60-то преписа се ово житије и подвиг и пошћења са оцем и особено у пустињи светога Саве првог Архиепископа и Наставника и Учителја и са Богом Просветитеља својему отечаству српске земље."⁴⁷

Сви ови записи само су преци овом запису Светога Петра Цетињског и он стоји потпуно у њиховом духу и под њиховим надахнућем – **српских учителеј и просветителеј**. И он као и ови његови духовни претходници указује на један просветитељски и наукословни образац који је био присутан у православно–

---

⁴⁴ Љубомир Стојановић: Стари српски записи и натписи, књ. 1, Београд, штампано у државној штампарији Краљевине Србије, 1902, стр. 277

⁴⁵ Исто. 305

⁴⁶ СТАРИ СРПСКИ ЗАПИСИ И НАТПИСИ, књига четврта, прикупио их и средио Љуб. Стојановић, СР. КАРЛОВЦИ, штампано у српској манстриској штампарији, 1923., стр. 188, 189

⁴⁷ Љубомир Стојановић: Стари српски записи и натписи, књ. 1, Београд, штампано у државној штампарији Краљевине Србије, 1902, стр. 124

српској духовности. Указујући на то да православно христијанство има своје учитеље, своје просветитеље, своје мудраце и своје научнике, Свети Петар Цетињски је, посредно указујући и на себе, показао један огроман потенцијал једног духовног света и његових актера. И он као и сви пре њега осликао је наукословни, мудрословни и богословни образац тог света, показао је његов просветно – образовни поредак, његову знанословну могућност и границу која се налази у Безграничноме. Свим тим духовним осликавањима Свети Петар Цетињски је показао вечност у времену, време из вечности послано, време вечношћу преображено. Сви ти обрасци јесу тренутак вечности у времену који стоје као вечити записи на хартији времена. Мудрословље, богословље, наукословље, знанословље, ремесловље, просвета и образовање једнога народа, његова непрестана борба између Сциле и Харибде:

"Наши сусједи Аустријанци заједно с Турцима непрестано нас даве својим насиљима. Овога часа добио сам извјешће, да је босански везир послао нарочито дигдара Беговића из Требиња у Скадар да се договори с Бушатлијом, па је послерије долазио у Каstellново, гдје је с ђенералом Барди имао састанак, на коме се градио план о нашем истребљењу"⁴⁸; његова жеља да васкрсне, да се подигне као феникс из пепела и да његова светлост се засветли пред људима да виде добра дела њихова. И овај српски просветитељ и црквени учитељ је и самим собом и својим делом осликавао духовни образац једне цивилизације која је некада била физички идентитет читаве Европе, Блиског Истока и северне Африке. У његово време, чак и у односу на нас, против те цивилизације су се окренули сви они чији је идентитет она некада била и само искрице те цивилизације би засијале у одређеном историјском трену и деловало је као да ће се и те искрице угасити, али он као и сви његови духовни преци стајао је постојано и није се уздао ни у кога до у Бога⁴⁹. У том уздању је и став да једна искрица може да направи огањ и да рашири велику ватру зато се он није предавао премда је увек сведочио да живи у народу посве самовољном који не слуша његове Науке. А његове Науке требало је слушати као што и данас је треба слушати, јер то је Свишенаука, то је богодана Наука. Та богострујећа наука јесте она наука која је и њему и духовном свету коме је припадао давала силу и снагу да превазиђе епохе и да директно ускочи у Вечност са пољана временитости.

Из те богострујеће науке Светога Петра Цетињског произашла је и његова темпорологија која је органски повезана са његовим мудрословљем, богословљем и знанословљем, а то је суштински мудрословље, богословље и знанословље схваћено на један православно начин. А православно начин јесте,

---

⁴⁸ СВЕТИ ПЕТАР ЦЕТИЊСКИ: **ИЗМЕЂУ МОЛИТВЕ И КЛЕТВЕ** – САБРАНА ДЈЕЛА (Посланице, Писма, Пјесме, Стега, Законик, Историја и Тестамент), СВЕТИГОРА, Цетиње 2015., стр. 242

⁴⁹ Исто. 19

најсуштинскије речено, начин Светога Петра Цетињског. Начин богострујеће науке Светога Петра Цетињског изразио се највише у његовим посланицама и писмима, јер је био усмерен на најпрактичније проблеме људи. Храна, опстанак, обичај, идентитет, ослобођење од ропства, понашање, нарави, страсти . . . У све ове практичне препреке Свети Петар Цетињски је утковао решења његове богострујеће науке која је давала своја мудрословна, богословна и знанословна решења. А темпорологија је некада све за човека. Време је постало пролазно, нестајуће и човека некако зуб времена увек мрви и прождире, али ова темпорологија Светога Петра Цетињског јесте ремеслов који открива своју праву природу – **од самога Бога послано!**

Та богострујећа наука Вечности усеца се у пролазност времена и пролазност времена претвара у Вечност. Свако време постаје Богом послато, постаје Божје посланство и оно постаје испуњено мудрошћу, словесношћу и знањем Божјим. Оно постаје господбожје = црквено испуњење које се узводи у Вечност. То је темпорологија нашег Светог Петра Цетињског – српског просветитеља и црквеног учитеља.

Мандић Давор

ЛИТЕРАТУРА:

1. Библија или Свето Писмо Старога и Новога Завета у преводу Ђуре Даничића и Вука Стефановића Караџића
2. СВЕТИ ПЕТАР ЦЕТИЊСКИ: **ИЗМЕЂУ МОЛИТВЕ И КЛЕТВЕ – САБРАНА ДЈЕЛА** (Посланице, Писма, Пјесме, Стега, Законик, Историја и Тестамент), СВЕТИГОРА, Цетиње 2015.
3. Стари српски записи и натписи, Просвета Српска књижевна задруга, Београд 1986.
4. ГЛАСНИК СРПСКОГ УЧЕНОГ ДРУШТВА, 2-ги одељак, ГРАЂА ЗА НОВИЈУ СРПСКУ ИСТОРИЈУ, **књига трећа**, СПОМЕНИЦИ из БУДИМСКОГ И ПЕШТАНКОГ АРХИВА, прикупио исписао и приредио **Проф. ГАВРИЛО ВИТКОВИЋ**, редовни члан српског ученог друштва, У БЕОГРАДУ у Државној Штампарии **1873**.
5. Патријарх Пајсије: Сабрани списи, Просвета, Српска књижевна задруга, Београд 1993.
6. АНТОЛОГИЈА СТАРЕ СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ (XI – XVIII ВЕКА), ИЗБОР, ПРЕВОДИ И ОБЈАШЊЕЊА ЂОРЂА Сп. РАДОЈИЧИЋА, НОЛИТ, БЕОГРАД, 1960
7. Љубомир Стојановић: Стари српски записи и натписи, књ. 1, Београд, штампано у државној штампарии Краљевине Србије, 1902
8. СТАРИ СРПСКИ ЗАПИСИ И НАТПИСИ, књига четврта, прикупио их и средио Љуб. Стојановић, СР. КАРЛОВЦИ, штампано у српској манстриској штампарии, 1923.